

Dorota Krystyna Rembiszewska¹
(Warszawa)

Janusz Siatkowski²
(Warszawa)

Bohemizm czy rutenizm – o wyrazie *huba*, *hubka* 1. bot. ‘grzyb na drzewach, Polyporus’, 2. ‘wysuszona huba do rozniecania ognia’, 3. ‘grzyby’

Słowa kluczowe: dialektologia słowiańska, kontakty językowe, leksyka gwarowa, pogranicza językowe

Keywords: Slavic dialectology, language contact, dialect lexis, linguistic borderland

Wielokrotnie podejmowano problematykę zapożyczeń językowych w różnych aspektach. Szczególny przypadek w zakresie zapożyczeń stanowią pogranicza językowe, gdzie dochodzi często do kontaktu spokrewnionych ze sobą języków, a w przypadku obszaru Słowiańszczyzny, wspólne dziedzictwo (por. np. Czyżewski 1990, Dziegiel 2012, Kość 2000, Janiak 1995, Яворська 1991, Rieger 2002.). Z tego powodu badacz nierzadko natrafia na trudności w ustalaniu źródeł zapożyczenia poszczególnych wyrazów. Jednym z przykładów takich dylematów leksykalnych stanowi wyraz *huba*, *hubka*, który w polszczyźnie uznawany jest za bohemizm lub rutenizm.

Postacie *huba*, *hubka* mają dwie obce cechy fonetyczne: samogłoskę *u* zamiast samogłoski nosowej oraz *h* na miejscu pierwotnego *g*, co jednak nie rozstrzyga problemu źródła tej pożyczki. Pierwotnie uważano je przeważnie za bohemizmy (Karłowicz SWO II 217, Berneker SEW 340, Lehr-Splawiński NSJP 1183, Wróbel 1962: 111), wyjątkowo za rutenizmy (Nitsch 1947: 117) „ruska *hubka*, pierwotnie po polsku byłaby *gębka*,

¹ ORCID 0000-0003-0339-0879

² ORCID 0000-0003-4362-9426

rozeszła się niemal po całej Polsce”, ale w Poznaniu nie rozumiano wiersza „Każdą dziewczka *hubka*, Každy chłop krzesiwo”.

Brückner SE 139, 173 wahał się: „*huby* (‘grzyby’, *poszedł na huby*) i *hubka* (‘gąbka’, przy krzesiwie) są rusyzmy, jeśli nie czechizmy (*houby dostanesz* ‘nic nie dostaniesz’), *huba*, *hubka*, czeskie (niby *gębka*), o ‘żagwi’, *rusznice hubczaste*; *huby* ‘grzyby’ (*na huby iść*), małoruskie”. Siatkowski BFJ I (1965): 139–142 (z dalszą literaturą) wystąpił z twierdzeniem, że to przeciwstawienie jest nieuzasadnione, ponieważ mamy tu do czynienia zarówno z wcześniejszym wpływem czeskim, jak i z późniejszym ruskim. Sławski SE I 431 znów przeciwstawia „raczej z ukr. *hubá* w XVI–XVIII w., niż z czes. *houba*, *hubka*, stczes. *húba*”. Wcześniejszy wpływ czeski i późniejszy ruski przyjmują następnie m.in. Rytter 1992: 61–63 i Bańkowski SE I 532; natomiast Boryś SE 195 znów pisze tylko o pożyczce z języka czeskiego. Wykorzystując nowsze materiały, postaramy się wykazać, że mamy tu jednak zarówno zapożyczenia czeskie, jak i ruskie oraz pokażemy dokładniej zakres wpływu obu tych języków.

Z czeskiego wywodzi się zapis w znaczeniu ‘grzyb żagiew (Polyporus) występujący na drzewach’ u Jana Stanki (1472) „*agaricus modrzewova góbka, lesna huba*” ze stczes. *huba lesná* oraz dwie glosy z dziełka *Ortus sanitatis* z 1491 roku „*Modrewowa huba byala*” ze stczes. *bielá huba* (SStp II 546), a ponadto poświadczono jest zupełnie czeskie „*epatica hubicze*” z samogłoską *e* po spółgłosce miękkiej u Stanki ze stczes. *hubičě* ‘ts’, które umieszczono w SStp dopiero w Suplemencie (s. 20), por. Siatkowski l.c. W XVI wieku formy te pojawiają się zupełnie rzadko, a odpowiedniego hasła w SPXVI nie ma w ogóle. Zamieszczono tylko pod hasłem *gębka* jeden przykład z charakteryzującego się licznymi bohemizmami *Żywota Pana Jezusa Krysta* (1522) w wydaniu Jana Hallera „*ieden wziął hupkę ij napelnił ją otztu z żolcią*” 149/1d, któremu w wydaniu tego zabytku przez Hieronima Wietora (1522) odpowiada „*á ssesdssy ieden wziął gębkę, y napelnił ją octu*” 103/15.

Poza tym pod koniec XVI wieku *hubka* pojawia się u Marcina z Urzędowa (1595) „*Hubki, gębki, abo żagwie na dębach*” 14 (Linde II 188) i „*Mężczyzná zaśię iest przyżółtszym twárda, iako hubki zawiła*” 14b/23, natomiast forma *gębka* występuje u niego kilkanaście razy, por. Siatkowski l.c. Ciekawe, dlaczego SPXVI, mający w wykazie źródeł dzieło Marcina z Urzędowa, żadnej z tych form nie przytacza. Trudno powiedzieć, czy

mamy tu do czynienia z wpływem czeskim, czy ruskim. Wprawdzie autor pochodził z Lubelszczyzny, co mogłoby przemawiać raczej za wpływem ukraińskim, ale materiały do swego *Herbarza czyli Zielnika* zbierał podróżując po całym kraju, więc nie wiadomo. W każdym razie do końca XVI wieku formy *huba*, *hubka* pojawiały się sporadycznie, a powszechnie używana była polska postać *gębka*, mająca w SPXVI ponad 100 poświadczeń. Można stwierdzić, że nazwy *huba*, *hubka* w omawianych tu znaczeniach na dłuższy czas w języku polskim zostały zapomniane.

W XVII wieku pojawia się *hubka* i *ubka* w znaczeniu ‘żagiew z wysuszonego mięszu grzyba Polyporus do roznieciania ognia’. Poświadczona ona jest w *Nowym Sowizdrzale* z 1614 roku „Prochy na *hubki* do dział, co nim zapalić” (Fraszka, s. 115) oraz u urodzonego w Leżenicach pod Kozienicami Anzelma Gostomskiego w *Gospodarstwie jezdeckim* (1690) [myśliwy] „ma przy sobie mieć półtora funta prochu... knot, w kilkorę przedsię *ubki* w łożu, krzesiwo...” s. 373, „A rusznica z krzosem, ale i do *ubki* dla skażenia czego abo drugi w kieszeni zamek” s. 374. Rytter l.c. cytuje tu wydanie późniejsze. Charakter źródeł nie przesądza wyraźnie o źródle zaopóźnienia, ale występujące również w tym czasie połączenie *hubczaste rusznice* przemawia raczej za pożyczką ruską.

Mianowicie w *Pamiętnikach Janczara*, w rękopisie pochodzącym z drugiej połowy XVI wieku³, pojawia się połączenie wyrazowe *hubczaste rusznice* ‘rusznice zaopatrzone w hubkę do roznieciania ognia’ „Janczarowie sami z *rusznicami* długimi *hubczastymi*...strzelbą barzo gęsto puszczają” (s. 120, w słowniczku s. 363) oraz przytoczone przez Lindego II 188 z *Posiłku Bellony* (1608) Marcina Paszkowskiego „*hupczaste ruśnice*”. Przytoczone przykłady nie mogą być bohemizmami. Połączenia tego, a nawet samego przymiotnika, nie znajdujemy u Gebauera, a Jungmann I 775 podaje jedynie *hubcátý*, powołując się na Lindego, por. Siatkowski l.c. Podobne połączenia w znaczeniu ‘rusznica, strzelba zaopatrzona w hubkę’ notuje później kartoteka SXVII–XVIII z Archiwum Radziwiłłowskiego z roku 1619 *Rusznic Hubczastych* sto..., *Muszkiet Hubczasty* kosią sadzony i z roku 1636 *Pułłhakow Hubczastych* i *Rucznic długich Hubczastych*. O tych dawnych *rusznicach hubczatych/hubczastych* ‘zaopatrzonych w hubkę’ informował później Bronisław Gembarzewski: 1923: 284, 286 (SJPD III 113).

³ *Pamiętniki Janczara, czyli Kronika turecka Konstantego z Ostrowicy napisana między r. 1496 a 1501*. Wydał Jan Łoś, Kraków 1912, s. XX–XXII.

Są to niewątpliwie zapożyczenia ruskie, mające bezpośrednie wzory w języku ukraińskim i białoruskim. SUM XVI–XVII, t. VII 114 pod hasłem *зубчастый, зубчастий, зубъчастый* ‘wyposażony w wysuszoną hubkę’ daje odsyłacz do *ручниця зубчастая (зубъчастая)* ‘rusznica, strzelba zaopatrzona w hubkę’. Tymčenko 1930: 625 podał *ручниця зубчастая* dwukrotnie z XVI wieku. HSBM VII 190 pod hasłem *зубчастый, зупчастый* ma połączenie wyrazowe *зубчастая ручниця* zapisane w latach 1578, 1582 i 1590, poza tym przytacza formację rzeczownikową *рубчаница*.

Dalsze poświadczenia nazw *huba, hubka* w znaczeniach ‘grzyb roztocz, grzyb drzewny’ i ‘purchawka’ pojawiają się w indeksie SXVII–XVIII dopiero na początku XVIII wieku. W *Promptuarium medicum* z 1716 roku występuje *hubka* ‘grzyb drzewny’ „weźmi *Hubek* albo grzybkow, które się rodzą w łązienney izbie pod ławami” s. 8, ‘purchawka’ „ná tosz jest dobra *hubká* biała, z ktorey się kurzy” s. 25 i w *Vademecum medicum* z 1724 roku ‘huba drzewna’ „*Huby* które ná starych wierzbách rosną” s. 49, „ná noc przyday *hubek* z wierzby” s. 50, ‘purchawka’ „*Hubki* náydujące się w polách białe, z których się kurzy” s. 93, ponadto *hubka* w Diariuszach Hieronima Radziwiłła z połowy XVIII wieku.

Linde II 188 i Rytter 1992: 61–62 notują je w znaczeniach ‘grzyb roztocz’ i ‘grzyb jadalny’ jeszcze później, bo z drugiej połowy XVIII wieku z publikacji botaników ze wschodniej Polski: Krzysztofa Kluka (1778), Rafała J. Czerwiakowskiego (1779), Remigiusza Ładowskiego (1780), Stanisława B. Jundziłła (1791).

Oczywiście mamy tu do czynienia z wpływem języków wschodniosłowiańskich, por. m.in. ukr. w SUM XVI–XVIII, t. VII 110–114 *зуба* ‘grzyb’, ‘gąbka morska’ z połowy XVI wieku, *зубка* ‘wysuszona huba do krzesania ognia’, u Tymčenki I 192 *зуба* ‘różne grzyby z rodzaju *Boletus*’, *зубка* ‘wysuszona huba do krzesania ognia’, u Hrinčenki I 335–336 pl. *зуби* ‘grzyby’, *зубка* ‘grzyb żagiew (*Polyporus*) występujący na drzewach’, ‘wysuszona huba do krzesania ognia’, w SUM II 185–186 dial. *зуби* ‘grzyby’, *зубка* ‘grzyb żagiew (*Polyporus*) występujący na drzewach’, ‘wysuszona huba do krzesania ognia’, brus. *зубка* ‘ts.’ (TSBM II 90–91), *зуба* ‘grzyb’ z XVI wieku oraz *зубка* ‘wysuszona huba do krzesania ognia’ z XVI–XVIII wieku (HSBM VII 188, 190), dial. *зуба* oraz *зубка, зупка* ‘grzyb żagiew (*Polyporus*) występujący na drzewach’ (SPZB I 495–496), ros. *зубá, зубка* ‘ts.’ (SSRLJ III 464), *зуба* ‘grzyb’ z XV wieku (SRJ XI–XVII, t. IV 151), w XVIII

wieku *zyba* ‘grzyb żagiew (*Polyporus*) występujący na drzewach’ i regionalnie ‘grzyb jadalny’ (SRJ XVIII), u Dala I 404 *zyba* i *zybá* ‘grzyb żagiew (*Polyporus*) występujący na drzewach’, na północy i na zachodzie ‘grzyby, zwłaszcza jadalny’.

SWil I 408 notuje postać *huba* m.in. w znaczeniu ‘grzyb właściwy’ jadalny, ale też trujący oraz ‘różne gatunki grzybów rosnących na drzewach’, SW II 54 ma *huba* jako ‘grzyb jadalny (zazwyczaj oprócz borowika), ‘żagiew *Polyporus*’ (różne gatunki rosnące na drzewach), (też *hubka*) ‘wysuszona żagiew służąca do rozniecania ognia’ z przywołaniem Józefa I. Kraszewskiego i Henryka Sienkiewicza, a SJPD III 113–114 *huba* i *hubka* bot. ‘żagiew, *Polyporus*’ i jako przestarzałe ‘wysuszona żagiew służąca do krzesania ognia’.

W polskim języku ogólnym w znaczeniu botanicznym ‘*Polyporus*’ *huba* stała się powszechna (por. już Nitsch 1947: 117), częsta jest również w gwarach. W gwarach poza tym nierzadko pojawiają się *huby* w znaczeniu ‘grzyby’, jadalne (nieraz bez prawdziwka) i trujące, a także różne ich gatunki (SGP X 95–96), choć w gwarach nadal utrzymuje się też *gąbka* jako nazwa różnych gatunków grzybów oraz ‘żagiew, *Polyporus*’ i jej wysuszony miąższ używany dawniej do rozniecania ognia (SGP VIII 225).

Natomiast w znaczeniu zoologicznym ‘*Euspongia officinalis* Bronn’, zazwyczaj ‘gąbka morska albo jej szkielet’, od średniowiecza (*gąbka*, *gębka* SStp II 387) do dziś utrzymuje się postać fonetycznie polska *gąbka* (SJPD II 1072–1073).

W SGPK II 193 mamy *huby* ‘grzyby’ głównie z Małopolski. Ciekawe są informacje Hieronima Łopacińskiego i Aleksandra Kremera. Łopaciński 1899: 747 podając *huby* ‘grzyby spod Zamościa odnotowuje „przekleństwo” *bodajeś ty huby jadł*, „które miało powstać stąd, iż podczas wielkiego głodu ludzie żywili się grzybami czyli hubami drzewnymi”, Kremer [1870] 1999: 282 zaś pisze „na Rusi mówiący po polsku nie używają wyrazu *hubka*, jak w Małej Polsce jest w użyciu, do oznaczenia materiału do wykrzesania ognia, ale mówią *gąbka*, spols[z]czając niewłaściwie wyraz ruski”.

Zasięg nazw *hub*, *huba*, *hubka*, *hubki* i kilku dalszych derywatów w gwarach polskich w znaczeniu ‘grzyb niejadalny’ i ‘gorsze gatunki grzybów’ podaje Bartnicka-Dąbkowska 1964: 27–28, 93. Notowała je przeważnie na południowych i południowo-wschodnich krańcach Polski (Podhale, Podkarpacie, Rzeszowskie). Na wschodzie są to zapisy spod Jarosławia,

Łańcuta, Lubaczowa, Tomaszowa Lubelskiego (najliczniejsze), Biłgoraja, Zamościa, Hrubieszowa, Krasnegostawu, Chełma i Włodawy. Podobne zapisy pochodzą z miejscowości z centralnej Polski spod Bełchatowa, Łaska i Kutna oraz pod Wałbrzychem od przesiedleńców ze Wschodu. Jest to oczywiście zasięg niepełny, bo nie ma tu *huby* w najbardziej chyba typowych dla niej znaczeniach ‘paszyt drzewny, Polyporus’, ‘wysuszona huba jako materiał zapalny’. W znaczeniu ‘materiał zapalny do krzesiwa’ Słownik podlaski (RóżnSłów 107) podaje *hupka* z Niemirowa nad Bugiem (Janiak) oraz *hubka* ze wsi Średnica-Pawłowięta koło Szepietowa (Brułińska), a Zdaniukiewicz 1972: 152 *hubka* z Łopatowszczyzny na Wileńszczyźnie (na tym terenie poza tym nienotowana).

MAGP XII 555, s. 19–20 z kolei poświadcza *huby* w ograniczonym znaczeniu jako nazwę ogólną grzybów (oprócz prawdziwka). Taka semantyka *huby* występuje sporadycznie na południu koło Gorlic i Tarnowa oraz koło Cieszyna, ponadto tworzy zwarty areal na południowym wschodzie koło Jarosławia, Lubaczowa, Biłgoraja, Zamościa, Hrubieszowa i Chełma. Poza tym zanotowano *huby* ze wsi laskiej pod Głubczycami oraz od przesiedleńców ze Starej Huty pod Buczaczem, Tuligłów pod Rudkami koło Lwowa i z Majdańskiej Huty pod Zdołbunowem. Dokładniej zasięgi wyrazu *huby* w tym znaczeniu na Lubelszczyźnie podaje Pelcowa 1994: 25, 55, 60, 83, 1997: 192, 193, 199, 2001: 66.

Wyraźnie widoczny jest wpływ czeski lub słowacki na południu, np. w materiałach z AJPP (por. Rieger 2011: 112–113 oraz w OKDA 5 jako nazwa grzybów jadalnych i niejadalnych m. 8–10 oraz jako ‘grzyb pasożytniczy Polyporus’ m. 12–13), a na południowym wschodzie wpływ ukraiński.

Wyrazy *huba* i *hubka* szerzyły się jednak w gwarach również z języka literackiego i mają w nich szeroki zasięg. W SGP X 95–97, 100 *huba* i/lub *hubka* w znaczeniu ‘grzyb pasożytniczy Polyporus’, ‘wysuszony używany nieraz jako materiał palny’ występują poza peryferiami południową i wschodnią powszechnie np. na Mazowszu (por. AGM VI m. 268), na Kielecczyźnie (por. Dejna AtlKiel IV 518, 519), na Śląsku i w Wielkopolsce (por. AJKLW II m. 166), dosyć szeroki zasięg mają też jako nazwa ogólna grzyba (nieraz poza prawdziwkim).

Są też nowsze potwierdzenia wpływu języka ukraińskiego w polskich dialektach południowokresowych. Z Podola mamy z Oleszkowiec *huba* jako nazwę ogólną grzyba oraz *hubka* w znaczeniu ‘materiał zapalny

w krzesiwie, z Hreczan zaś *huba* ‘grzyb na ścianie’ (Cechosz-Felczyk 2004: 75 i 299), Paryl podaje od przesiedleńców ze wsi Tuligłowy koło Komar pod Lwowem wyraz *huba* jako ‘grzyb jadalny i trujący’ (Paryl 2004: 48). Na Bukowinie zanotowano *huby psieczy* ‘grzyby trujące’ (Greń, Krasowska 2008: 90–91).

Z dawnych dialektów kresowych na Ukrainie wyrazy te udokumentowano częściej. Spod Lwowa w znaczeniu ‘ Pasożyt drzewny *Polyporus*’ u przesiedleńców ze wsi Wołostków, Tuligłowy, Siemianówka, Wołczuchy i Kołtów zapisano *huba*, a ze wsi Różanka *huba*, *gompka* i ze wsi Ilnik *hupka*, *gompka* oraz w znaczeniu ‘materiał zapalny w krzesiwie’ od przesiedleńców ze wsi Wołostków, Białe, Tuligłowy, Siemianówka i Kołtów *hupka*, a ze wsi Ilnik *gompka* i *hupka*, poza tym w znaczeniu ‘purchawka’ od przesiedleńców ze wsi Różanka *hubka*, a z Kołtowa *huba* (Lwów 2015, nr 764, 1215, 1303).

Spod Tarnopola podobnie w znaczeniu ‘ Pasożyt drzewny *Polyporus*’ u przesiedleńców ze wsi Firlejów, Krowinka, Boryczówka, Sorocko i Kaczanówka zapisano *huba*, ze wsi Kozłów *huba* i *huba*, z Hanaczowa *hupka*, a ze wsi Borki Wielkie *huba* i *gompka* oraz jako ‘materiał zapalny w krzesiwie’ od przesiedleńców ze wsi Hanaczów, Krowinka, Boryczówka i Kaczanówka *hupka*, ze wsi Borki Wielkie *huba* i *hupka*, a z Firlejowa *gompka*, poza tym w znaczeniu ‘purchawka’ u przesiedleńców ze wsi Hanaczów *hupka*, a ze wsi Firlejów *huba* (Tarnopol 2007, nr 764, 1215, 1303).

Na szczególną uwagę zasługuje tu spolonizowana forma *gompka* zapisana u przesiedleńców ze wsi Ilnik i Różanka pod Lwowem oraz ze wsi Firlejów i Borki Wielkie pod Tarnopolem. Jak widać, podawana z końca XIX wieku przez Aleksandra Kremera *gąbka* nie była efemerydą, lecz przeszła szerzej do polskich dialektów kresowych.

W świetle przedstawionych materiałów językowych można stwierdzić, że dawny sporadycznie poświadczony wpływ czeski został zapomniany, a w polskim języku ogólnym dopiero później upowszechniły się formy *huba*, *hubka* pod wpływem języków ruskich. W gwarach natomiast na południu możliwe są wpływy języka czeskiego (i słowackiego), na wschodzie zaś oraz w polskich dialektach południowokresowych zaznaczyły się silne wpływy ukraińskie, poza tym na szerzenie tych form w gwarach duży wpływ miał polski język literacki.

Bibliografia

- AGM – *Atlas gwar mazowieckich*. (1971–1992). t. I, Horodyska-Gadkowska, H., Strzyżewska-Zaremba, A. (oprac.), t. II–X Kowalska, A., Strzyżewska-Zaremba, A. (oprac.). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- AJKLW – Sobierajski, Z., Burszta, W. (red.). *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski I–X*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- AJPP – Małecki, M., Nitsch, K. (1934). *Atlas językowy polskiego Podkarpacia*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Bańkowski SE – Bańkowski, A. 2000. *Etymologiczny słownik języka polskiego I–II*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bartnicka-Dąbkowska, B. (1964). *Polskie ludowe nazwy grzybów*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Berneker SEW – Berneker, E. K. (1908–1913). *Slavisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter.
- Boryś SE – Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Brückner SE – Brückner, A. (1957). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
- Cechosz-Felczyk, I. (2004). *Słownictwo gwary Oleszkowiec i Hreczan (Greczan) na Podolu*. Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- Czyżewski, F. (1990). *Zapożyczenia ukraińskie w gwarach b. powiatu włodawskiego, Studia nad polszczyzną kresową IV*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 81–101.
- Dal – Даль, В. И. (1955–1956). *Толковый словарь живого великорусского языка I–IV*. Москва: М. О. Вольф.
- Dejna AtlKiel – Dejna, K. (1962–1968). *Atlas gwarowy województwa kieleckiego I–VI*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Dzięgiel, E. (2012). *Archaizmy a interferencje w kontaktach języków blisko spokrewnionych (przykład polsko-ukraiński)*. W: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria XII. Językoznawstwo. Warszawa: Polska Akademia Nauk – Wydział I Nauk Humanistycznych i Społecznych. Komitet Słowianoznawstwa, 13–19.
- Fraszka – *Polska fraszka mieszczańska*. (1948). Badecki, K. (oprac.). Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Gebauer, J. (1903–1916). *Slovník staročeský I–II*. Praha: Academia.
- Gospodarstwo – *Gospodarstwo jezdeckie, strzelcze i myśliwcze z doświadczenia N.N. szlachcica napisano roku pańskiego 1600, a teraz świeżo z dozwoleńiem starszych do druku podane, 1690*, Poznań: s.n.
- Greń, Z., Krasowska, H. (2008). *Słownik górali polskich na Bukowinie*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy SOW.

- Hrinčenko (Грінченко, Б.) (1907–1909). *Словарь української мови I–IV*. Київ: Киевская старина.
- HSBM – Аркадь, Я., Жураўскі, А., Булыка, М. (red.) (1982–2017). *Гістарычны слоўнік беларускай мовы I–XXXVII*. Мінск: Навука і тэхніка.
- Janiak, B. (1995). *Polsko-ukraińskie związki językowe na przykładzie gwary Niemirowa nad Bugiem: fonetyka, fonologia, słownictwo*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Jungmann, J. (1835–1839). *Slovník česko-německý I–V*. Praha: V knížecí arcibiskupské knihárně, u Jozefy vdovy Fetterlové, řízením Václava Špinky.
- Karłowicz SWO – Karłowicz, J. (1894–1905). *Słownik wyrazów obcego a mniej jasnego pochodzenia używanych w języku polskim* t. I: A–E, 1894. t. II: F–K, 1897. t. III: L–N. 1905, Kraków: nakładem autora.
- Kość, J. (2000). Archaizmy a interferencje w strefie polsko-ukraińskich kontaktów językowych. *Slavia Orientalis* XLIX, 3. Polska Akademia Nauk – Wydział I Nauk Humanistycznych i Społecznych. Komitet Słowianoznawstwa, 451–462.
- Kremer, A. [1870] (1999). *Słowniczek prowincjonalizmów podolskich*. W: Rieger, J. (red.). *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*. t. 2: *Studia i materiały*. Warszawa: „Semper”, 259–340.
- Linde, S. B. (1854–1860). *Słownik języka polskiego*, t. I–VI. Lwów, wyd. 3. fotoofsetowe, Warszawa (1951): Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Lwów 2015 – *Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi we Lwowskiem. Z materiałów zebranych pod kierunkiem W. Paryla* (2015). Czarnecka, K., Kowalska, D. A., Rudolf-Ziółkowska, E. (oprac.), Czarnecka, K., Kowalska, D. A. (red.). Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- Łopaciński, H. (1899). Przyczynki do nowego języka polskiego. *Prace Filologiczne* V, 681–976.
- MAGP – *Mały atlas gwar polskich*. (1957–1970), oprac. Pracownia Atlasu i Słownika Gwar Polskich Zakładu Językoznawstwa PAN w Krakowie pod kier. Nitscha, K., od t. III pod kier. Karasia, M., Stamirowskiej, Z., od t. IX pod kier. Karasia, M., I–XIII. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Nitsch, K. (1947). Uwagi do artykułu E. Słuszkiewicza, *Język Polski* XXVII, 116–117.
- NSJP – Lehr-Spławiński, T. (red.) (1938–1939). opracowanie zbiorowe. *Nowy słownik języka polskiego*, Warszawa: Księgarnia Wydawnicza Trzaska, Evert, Michalski.
- OKDA 5 – *Общекарпатський діалектологічний атлас*, вып. 5 (1997). Ripka, I. (red.). Bratislava: Veda – Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied.

- Pamiętniki Janczara, czyli Kronika turecka Konstantego z Ostrowicy napisana między r. 1496 a 1501* (1912). Wydał Jan Łoś. Kraków: Wydawnictwo Akademii Umiejętności w Krakowie.
- Paryl, W., Mieszczankowska, M. (współprac.). (2004). *Słownik gwary przesiedleńców ze wsi Tuligłowy koło Komarna*. Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- Pelcowa, H. (1994). *Mazowizmy leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Pelcowa, H. (1997). *Słownictwo wschodniosłowiańskie w gwarach Polski środkowo-wschodniej w świetle związków językowych polsko-ukraińskich*. W: Czyżewski, F., Łesiów, M. (red.). *Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce*. („Rozprawy Sławistyczne” 12). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 189–211.
- Pelcowa, H. (2001). *Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Rączaszek-Leonarda, J., Tatjewski, M., Svobodova, D., Bańko, M. (2016). *Nie całkiem obce. Zapożyczenia wyrazowe w języku polskim i czeskim*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Rieger, J. (2002). Zapożyczenia i ich funkcjonowanie w języku mniejszości (na przykładzie gwar polskich na Ukrainie i gwar ukraińskich w Polsce). W: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria X, Językoznawstwo. Warszawa: Komitet Słowianoznawstwa i Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, 199–206.
- Rieger, J. (2011). Ukraińskie interferencje w słownictwie polszczyzny w Galicji. W: Ісаєвич, Я., Мозер, М., Хобзей, Н. (red.), *Українська мова в Галичині: історичний вимір*. Львів: Національна академія наук України, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича.
- RóżnSłow – Maryniakowa, I., Rembiszewska, D. K., Siatkowski, J. (2015). *Różnojęzyczne słownictwo gwarowe Podlasia, Suwalszczyzny i północno-wschodniego Mazowsza*. Warszawa: Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk.
- Rytter, G. (1992). *Wschodniosłowiańskie zapożyczenia leksykalne w polszczyźnie XVII wieku*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- SGP – *Słownik gwar polskich, 1977–*, oprac. Zakład Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie pod kier. Karasia, M., od t. II pod kier. Reichana, J., od t. VI pod kier. Okoniowej, J., od t. IX pod kier. Kucharzyk, R. Wrocław – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk.
- SGPK – Karłowicz, J. (1900–1911). *Słownik gwar polskich I–VI*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Siatkowski BFJP – Siatkowski, J. (1965–1970). *Bohemizmy fonetyczne w języku polskim I–II*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- SJPD – Doroszewski, W. (red.) (1958–1969). *Słownik języka polskiego* I–XI. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Sławski SE – Sławski, F., (1952–1982), *Słownik etymologiczny języka polskiego* I–V, Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego.
- SPXVI – *Słownik polszczyzny XVI wieku*. (1966–). Maýenowa, M. R. (Peplowski, F., Mrowcewicz, K.) (oprac.). Wrocław. Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Warszawa: Instytut Badań Literackich [od t. XXIII].
- SPZB – *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча у пяці тамах*. (1979–1986). Мацкевіч Ю. Ф. (red.), т. I–V. Мінск: Навука і тэхніка.
- SRJ XI–XVII – *Словарь русского языка XI–XVII вв.* (1975–). Бархударов, С. Г. (Филин, Ф. П., Шмелев, Д. Н., Богатова, Г. А., Крысько, В. Б., Кривко, Р. Н.) (red.). Москва: Наука; Российская Академия Наук [od t. XXIX].
- SRJ XVIII – *Словарь русского языка XVIII века*. (1984–). Сорокин, Ю. С. (Петрова, З. М.) (red.). Ленинград (Санкт-Петербург): Наука.
- SSRLJ – *Словарь современного русского литературного языка*. (1950–1965). Филин Ф. П. (red.). I–XVII. Москва – Ленинград: Издательство Академии Наук СССР; Наука [od t. XVI].
- SStp – *Słownik staropolski*. (1953–2004). Urbańczyk, S. (red.). I–XI. Warszawa; Wrocław; Kraków: Polska Akademia Nauk (Instytut Języka Polskiego). [Warszawa t. I, Wrocław t. II–IX, Kraków t. X–XI, Instytut Języka Polskiego t. X–XI].
- SUM – *Словник української мови*. (1970–1980). Білодід, І. К. (red.). I–XI. Київ: Наукова думка.
- SUM XVI–XVII – *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.* (1994–). Гринчишин, Д. Г. Львів: Національна Академія Наук України.
- SW – *Słownik języka polskiego*. (1908–1927). Karłowicz, J., Kryński, A., Niedźwiedzki, W. (red.). I–VIII. Warszawa (tzw. Słownik warszawski): Nakładem Prenumeratorów (i Kasy im. Mianowskiego), Wydawnictwo Kasy Pomocy dla Osób Pracujących.
- SWil – *Słownik języka polskiego* (1861). Zdanowicz, A., Bohusz Szyszko, M. i in. (oprac.). I–II. Wilno: Wydany staraniem i kosztem Maurycego Orgelbranda.
- SXVII–XVIII – *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII w. i 1. połowy XVIII wieku*, <https://sxvii.pl/> [11 II 2020].
- Tarnopol 2007 – *Słownictwo gwarowe przysiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi w Tarnopolskiem, z materiałów zebranych pod kierunkiem Władysława Paryla*. Czarnańska, K., Kowalska, D., Rudolf-Ziółkowska, E. (oprac.). Rieger, J. (red.). Kraków: Lexis.

- TSBM – *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*. (1977–1984). Атраховіч, К.К. (Кандрат Крапіва) (red.). I–V. Мінск: Выдавецтва «Беларуская Са-
вецкая Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі.
- Тумченко (Тимченко, Є.). (1930). *Історичний словник українського язика*, т. А–Ж. Харків – Київ: Українська радянська енциклопедія.
- Wróbel, H. (1962). Związki staroczesko-polskie w terminologii botanicznej. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach, Sekcja Językoznawstwa – Prace Katedry Języka Polskiego II*. Katowice: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Katowicach, 105–137.
- Zdaniukiewicz, A. A. (1972). *Gwara Łopatowszczyzny: fonetyka, fleksja, słownictwo*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Яворська, Ю. Л. (1991). Польсько-українська інтерференція в польських говірках Житомирщини. В: *Дослідження з української діалектології*: Зб. наук. праць. Редкол. Гриценка, П. Київ: Наукова думка, 166–181.

A Bohemism or a Ruthenism – *huba, hubka*

1. botany ‘fungus on trees, *Polyporus*’, 2. ‘dried *Polyporus* fungus for kindling fire’, 3. ‘fungi’

Summary

The text is a lexical mini-monograph in the context of issues related to linguistic borderland and linguistic borrowings. The word under consideration is *huba, hubka* 1. botany ‘fungus on trees, *Polyporus*’, 2. ‘dried *Polyporus* fungus for kindling fire, amadou’, 3. ‘fungi’, which in the Polish language is considered either a Bohemism or a Ruthenism. In the light of the linguistic data presented, it can be concluded that the former infrequently attested Bohemian influence was forgotten, and that under the influence of the Ruthenian languages the forms of *huba, hubka* were only later popularized in the Polish general language. On the other hand, the influence of the Czech (and Slovak) language can be observed in the southern dialects, while in the east and in the Polish dialects of the southern Eastern Borderlands, Ukrainian influences were marked. It should be additionally noted that the spreading of these forms in dialects was under a strong impact of the Polish literary language.

Dorota Krystyna Rembiszewska, dr hab., prof. nadzwyczajny w Instytucie Sławistyki PAN. Zainteresowania naukowe: dialektologia polska, kontakty językowe polsko-wschodniosłowiańskie i polsko-niesłowiańskie, onomastyka, geografia lingwistyczna, leksykografia gwarowa. Autorka m.in. książek: *Dynamika rozwoju gwary Knyszyna i okolic na Podlasiu w XX wieku* (2006), „*Słownik dialektu knyszynskiego*” Czesława Kudzinowskiego (2007), *Gwary Mazur wschodnich w XIX wieku (na podstawie ankiet Georga Wenkera do Niemieckiego atlasu językowego)* (2020); współautorka t. IV, IX i X *Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny* (z Ireną Maryniakową i Januszem Siatkowskim) oraz (z Januszem Siatkowskim) tomów *Różnojęzyczne słownictwo gwarowe Podlasia, Suwalszczyzny i północno-wschodniego Mazowsza* (2014) i *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe* (2018).

e-mail: dorota.rembiszewska@ispan.waw.pl

Janusz Siatkowski, emerytowany prof. zw. dr hab., sławista, wieloletni pracownik Instytutu Słowianoznawstwa (dziś Instytutu Sławistyki) PAN, jego dyrektor 1977-1982, i Instytutu Filologii Słowiańskiej (dziś Instytutu Sławistyki Zachodniej i Południowej) Uniwersytetu Warszawskiego, jego dyrektor 1993–1999. Autor ponad 400 prac z dziedziny leksykografii czesko-polskiej, dialektologii polskiej, czeskiej i słowiańskiej, historii języka polskiego i czeskiego, polsko-czeskich i słowiańsko-niemieckich, a także polsko-wschodniosłowiańskich kontaktów językowych.

e-mail: janusz.siatkowski@wp.pl

